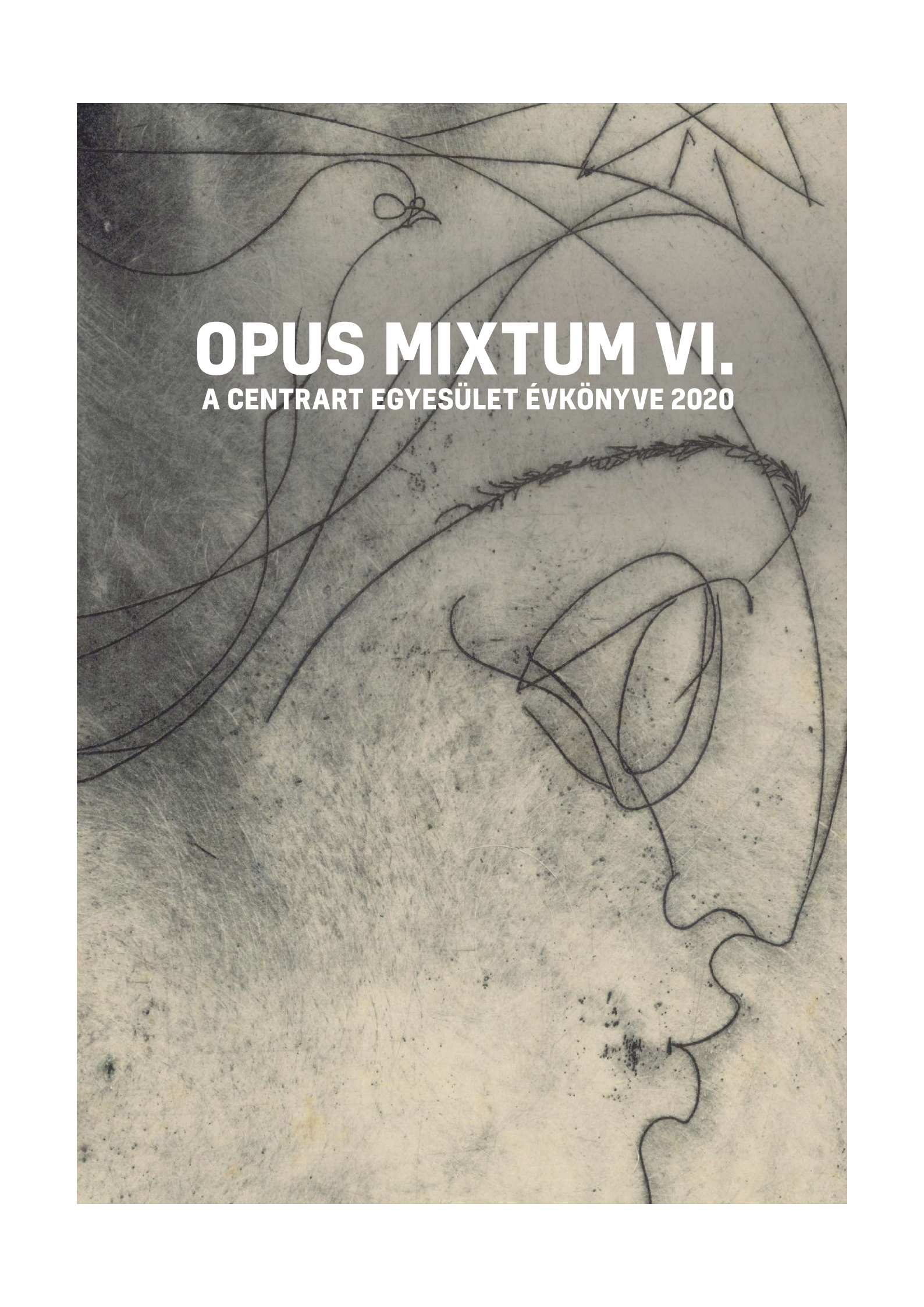

OPUS MIXTUM VI.

A CENTRART EGYESÜLET ÉVKÖNYVE 2020

TARTALOMJEGYZÉK

Szakács Béla Zsolt A fiatal művészettörténészek seregszemléje – Előszó visszatekintéssel	9
Somogyvári Virág „Ne vess, szerelmem, ne vess” – Mottók, szólások és szerelmi feliratok a későközépkori csontnyergeken.....	11
Kónya Anna Fájdalmas Krisztus-ábrázolások eucharisztikus vonatkozásai – Négy esettanulmány az erdélyi késő gótikus falképfestészetből.....	23
Isó M. Emese A világi aggodalmaktól a mennyei szemlélődésig – A késő középkori devóciós gyakorlat és tárgyai.....	35
Kinde Anna A kolozsvári Szent Mihály-plébániatemplom 1956–64-es felújításának előzményei.....	47
Szőke Balázs Középkori és kora újkori építészeti fragmentumok digitális felmérése.....	58
Salamon-Csető Georgina Átmenni a tű fokán – Az Ars moriendi hatásának vizuális lenyomata egy 1600 körüli flamand csendéleten.....	69
Borz Zsófia Magyar zeneszerző-ábrázolások ikonográfiája a 19. század második felében.....	81
Dsupin Luca Munkácsy Mihály Goupil-korszaka – Gondolatok a modernizmus, a fotográfia, a színház és a festészet összefüggéseinek tükrében.....	91

OPUS MIXTUM VI.

Barazsuly Viktória Adrienn „Hát ha olyan kíváncsi, legyen” – Földes Imre és karikatúrái.	102
Suba Zoltán Az első impressziók és törekvések – Molnár C. Pál néhány itáliai vázlatrajza és azok megvalósítása.	117
Fintor Zsófia A „posztnagybányai” iskola – A Gresham-körhöz kapcsolódott fogalmak vizsgálata.	124
Gulyás Dorottya „Aztán vajon tanár vagyok-e még?” – Ferenczy Béni tiszavirág-életű főiskolai pályafutásáról (1945–1949).	137
Dudás Barbara Hincz Gyula művészete – Egy életműkutatás nehézségei.	148
Pintér Bálint Az építészeti kerámiák szerepe a szombathelyi Bagolyvár attribúciós kérdésének megválaszolásában.	159
Kelecsényi Kristóf Zoltán Bauhütte a pesti Duna-parton? – Az Országház és más 19. századi középítkezések helyszíni építési irodái.	171
Hajós-Baku Eszter – Szűts Beáta Történeti gipszmásolatok egyetemi környezetben – Adalékok a BME Építésmérnöki Kar építészeti gipszgyűjteményének felméréséhez és az oktatásban betöltött szerepéhez.	184
Molnár Gyöngy Mátyásföld – egy külvárosi villatelep első évtizedei A villatelep kialakulásának rövid bemutatása urbanisztikai szempontból.	192

Juhász Gabriella Mulatóból színház – A Somossy-féle mulató története.	203
Enyedi Anna Regina „Most már áll a Múzsza-hajlék!” – A nagykarolyi Városi Színház felépítésének története.	215
Baldavári Eszter A hazai századfordulós művészet- és iparművészeti oktatás angol és skót kapcsolatai.	227
Magyaróvári Fanni Izabella Visszatérő motívumok Györgyi Dénes építészetében a két világháború között.	240
Sebestyén Ágnes Anna Információtartalom a Tér és Forma folyóiratban – Bierbauer Virgil szerkesztői tevékenysége nemzetközi kapcsolatrendszere és külföldi utazásai tükrében.	254
Hajós-Baku Eszter Katolikus templomépítéset a két világháború közötti Magyarországon az egyházi sajtó tükrében.	268
Karácsony Rita Hajnos Miklós (Nicolaus M. Hajnos) ’56-os építész – Épületek és tervek az 1960-as, 1970-es évekből.	277

DUDÁS BARBARA

HINCZ GYULA MŰVÉSZETE

EGY ÉLETMŰKUTATÁS NEHÉZSÉGEI¹

A pálya kezdete – tanulmányok, első kiállítások

Hincz Gyula erdélyi szász család leszármazottjaként 1904. április 17-én született Budapesten. Kispolgári környezetben nevelkedett, ám gyermekkoráról, az egyetem előtti évekről viszonylag ritkán és keveset nyilatkozott. A Magyar Televízió róla készített portréfilmjében összetettnek írta le saját családi hátterét, amelyben a szülők egy hagyományosabb, történeti jellegű képkultúrát helyeztek előtérbe, míg nagypapjánál külföldi folyóiratok – bennük a szecesszió és a kubizmus nagy mesterei – is megtalálhatók voltak.² Mindezen élményeket egy 1978-as interjúban már élesebben fogalmazta újra:

„Egy kistsztyviselő gyereke voltam – mondja Hincz Gyula. – A kispolgárság nézetei, szigorú erkölcsi magatartása, az engedelmisség problémája végigkergették ezt az osztályt a történelmen. Abban a környezetben, ahol gyerekkorom eltelt, sok olyan elemet fedeztem fel, ami elfordított ennek a rétegnek a nézeteitől, s fokról fokra ellentétes szemléletűvé tett. Föltűnt nekem – a 8-10 éves gyerekeknek –, hogy az emberek között óriási különbségek vannak. Az, hogy én rajzolgattam, nem valami fölismert esztétikai törekvés volt, hanem csak arra jöttem rá, ez a készség alkalmas arra, hogy az ember beszéljen általa.”³

Egyetemi tanulmányait 1922-ben kezdte a Képzőművészeti Főiskola festő szakán, a komor színvilágú, posztnagybányai „alföldi festészet” jeles képviselőjeként számontartott Rudnay Gyula osztályában, illetve Olgyai Viktor grafikai tanszékét is látogatta, ahol a rézkarcolás technikáját is elsajátította. Rudnay mester klasszikus oktatási modorát, naturalista színvilágát Hincz nem érezte magáénak, így az órák helyett gyakran a Szépművészeti Múzeum könyvtárába járt folyóiratokat – többek között a Lyka Károly által szerkesztett *Művészetet* – olvasni. Színhasználata (pl. párizsi kék) miatt hamar összetűzésbe került mesterével, végül egy időre otthagya az egyetemet, és inkább Hűvösvölgybe illetve a Városligetbe járt festeni. Kádár Béla és Schönberger Armand festőművészek buzdítására nem hagyott fel végleg az alkotással.

„A felvételi vizsgán megbuktam, de ez nem ért nagyon tragikusan. Eljártam Lenhossék Mihály anatómia előadásaira, és bonctani gyakorlatokon is részt vettem. Később – karácsony táján – bekerültem az Akadémiára, Rudnayhoz, egy rajztanárom közvetett protekciójával. Rudnay finom lelkülete és történelemszemlélete – melyből kétségtelenül sok és mély művészi gondolat, érzés fakadt – nem tudott engem vonzani. Akkoriban már sokat jártam – ha jól emlékszem – a Váci utcai, Haris közti modern kiállításokra.”⁴

1925-ben aztán a kísérletezőbb szellemiségű, korszerű francia művészet világát képviselő Vaszary János osztályában folytatta tanulmányait. Ez idő alatt hol albérletekben, hol az Epreskertben lakott, pénze sosem volt, más diákokhoz, pl. Barcsay Jenőhöz hasonlóan gyakran Vaszary anyagi támogatásával tudott csak boldogulni. Tanulmányait többször is megszakította különféle külföldi tanulmányutak miatt. 1926-ban Rados Jenő műkereskedő és gyűjtő révén – aki akkor felvásárolta Hincz összes munkáját – egy kisebb művészársasággal együtt (Kelemen Emillel, Aba-Novák Vilmossal és Bartha Lászlóval) Párizsba és a Velencei Biennáléra, két évvel később, 1928-ban pedig Berlinbe és Bernbe ment tanulmányútra. Ekkoriban leginkább konstruktivista jellegű műveket alkotott, főként papírra dolgozott. Korai utazásai során nagy hatással voltak rá a kor különféle avantgárd irányzatai, rengeteg meghatározó kiállítást látott ekkor. Ahogy az 1976-os MTV riportfilmben fogalmazott, ebben az időszakban leginkább saját környezete felé nyitott; művein a gyárak, a városok peremén élő szegény sors és a technika világának folyamatos újításai sűrítve, egyszerre jelennek meg.

Tehetségét meglehetősen korán felfedezték, 1928-ban kiállított a Nemzeti Szalonban, valamint a Vaszary körül szerveződő művészcsoporthoz, az UME (Új Művészek Egyesülete) kiállításán. 1929-ben körülbelül 10 művel bemutatkozott Scheiber Hugó közvetítésével, Moholy-Nagy László rendezésében Herwarth Waldennél, a modernizmus egykori fontos berlini központjában, a Sturm Galéri-

1. kép: Hincz Gyula: Háromszög, pasztell, tempera, papír, füst, 1929 (Tragor Ignác Múzeum, Vác)

ában. Hincz számára a kiállítás anyagi ráfizetéssel végződött. Ezt tetézte, hogy a kiállított művek nagy része elveszett. Érdekes adalék, hogy épp ezek az alig ismert korai művek azok, amelyek napjainkban sorra bukkannak elő a legnagyobb hazai aukciós házak (Kieselbach Galéria és Aukciósház, Virág Judit Galéria, BÁV) árverésein, kiállításain.⁵ Az erre az időszakra datálható művek meglepően jó minőségűek, a korszak nyugat-európai avantgárd irányzatainak kimagasló minőségű alkotásai, pl. monumentális tusrajzok, illetve papírra festett, szürrealista-hatású tempera képek. (1. kép)

1929 májusában, az akkor 25 éves művész a budapesti Tamás Galériában rendezte első hazai kiállítását Mattis Teutsch Jánossal és Mészáros László szobrásszal közösen, ahol nonfiguratív temperaképeket és nagyméretű tusrajzokat mutatott be. Ettől az évtől lett tagja a KÚT (Képzőművészek Új Társasága)

nevezetű csoportosulásnak, illetve elnyerte a Szinyei Merse Társaság ifjúsági Nemes Marcell-díját is. Ahogy azt Beke László is írja egy, a 20. századi magyar művészetet összefoglaló írásában, a két világháború közötti időszak itthon maradt művészei leginkább ezekben az egyesületekben, társaságokban próbáltak és tudtak érvényesülni, ami alól Hincz sem jelentett kivételt.⁶

Az 1930-as évek – római ösztöndíj, könyvillusztrációk

Az 1930-as évektől kezdve különböző ösztöndíjakban, díjakban részesült, egyre gyakrabban járt külföldi tanulmányutakon. Nagyon jó kapcsolatban állt Dési Huber Istvánnal és a Szocialista Képzőművészek Csoportjához tartozó számos művésszel. 1929 és 1932 között az orosz forradalmi színpadművészet tanulmányozását követően maga is készített színpadterveket, melyeknek többsége akkor nem valósult meg. Terveiben leginkább a térben való mozgás kérdései foglalkoztatták, az általa tervezett tiszta, minimalista terekben a lemeztelenített színpadon csupán a színjátszáshoz leginkább szükséges motívumok jelentek meg.

Részt vett az UME második kiállításán 1930-ban, majd párizsi ösztöndíjra pályázott, ám a korszak kultúrpolitikai döntései nyomán végül a Római Magyar Akadémiára szóló ösztöndíjban részesült. Szemben a többi római ösztöndíjossal, rá a korszak divatos neoklasszicizmusa helyett leginkább az etruszk művészet hatott, illetve itt találkozott először a kelet-ázsiai művészettel is. Bár eredetileg hosszabb időre kapta az ösztöndíjat, 9 hónap után hazautazott Rómából. Hazaérkezve, saját műterme nem lévén másoknál, egy ideig a szentendrei művésztelepen, Barcsay Jenő műtermében dolgozott, később Dési Huberrel közösen bérelt műtermet. A korszakban több alkalommal is dolgozott a Balatonnál, 1938-ban ösztöndíjasként. Elsődleges műfaja a tájkép volt ekkor, sötét tónusú, expresz-

2. kép: Hincz Gyula: *Vízparti táj hegyekkel*, olaj, vászon, 1943 (Tragor Ignác Múzeum, Vác)

szív tájképeket, életképeket festett olcsó alapanyagok (farost, karton) felhasználásával, sok műve el is pusztult ebből az időszakból. 1936-ban házasodott meg, feleségéről, Neufeld Annáról (Anciról) számos portrét készített élete során, a párizsi iskola könnyedségét idéző képei közül néhány példa a váci – ma a Tragor Ignác Múzeum gyűjteményét képező – anyagban is megtalálható.

Az 1930-as évektől folyamatosak könyvillusztrációs megbízásai. A műfaj mint alkalmazott grafikai műfaj kiváló kereset-kiegészítést jelentett a művész számára, élete során több mint 140 irodalmi alkotást, köztük legnagyobb számban Weöres Sándor, továbbá Vörösmarty, Petőfi, Radnóti, Krúdy, Móricz, Mikszáth, Csokonai, Musset, Neruda, Swift, Tolsztoj, Villon és Voltaire műveit illusztrálta. Első könyvillusztrációs munkájáért – Mécs László *Megdicsőülés* című művének litográfiáiért – 1937-ben megkapta a Szinyei Társaság Zichy Mihály grafikai díját.

Az 1940-es évek – a székelyföldi ösztöndíj művészete, az oktatói pálya kezdete

1941-ben, illetve 1942-ben megkapta a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által adott, Észak-Erdély kulturális integrációját elősegítő székelyföldi állami ösztöndíjat, melynek segítségével több hónapra Székelyföldre utazott; Békásban és Csíkban és a Görgényi-havasokban festett tájképeket, életképeket. Az út során főként akvarellvázlatokat készített, melyek alapján később, műtermébe hazatérve, gyakran régi vásznak hátoldalára festette olajképeit. **(2. kép)** Az ösztöndíjasok munkáiból 1943–44 telén az Országos Magyar Szépművészeti Múzeumban, 1944 februárjában pedig Kolozsvárott rendeztek kiállítást.⁷

Hincz a második világháború utáni években főként illusztrátorként, a Madách Színház díszlettervezőjeként, valamint oktatóként működött. Ebben az időszakban készültek a békéscsabai Tevan Kiadó gondozásában megjelent Anatole France *Jacques Tournebroche vagyis a Nyársforgató Jakab meséi* című könyv nagysikerű illusztrációi is.⁸ Oktatóként először az Alkotás Művészeti Szabadiskoláján tevékenykedett, 1946–49 között pedig az Iparművészeti Főiskola grafika (illusztrációs) tanszékét vezette, majd 1949–63 között a Képzőművészeti Főiskola festő szakán tanított.

Az 1950-es, 60-as évek – közösségi művészet, állami elismerések

Hincz életében az 1950-es évek hozta meg az igazi szakmai áttörést, ekkortól számos állami elismerést, nagyszabású megbízást kapott, rendszeresen képviselte Magyarországot különböző nemzetközi bemutatókon, kiállításokon, biennálékon. Első Munkácsy-díját 1952-ben kapta *Petőfi versel Bemnek* című történelmi kompozíciójáért, a másodikat 1957-ben, *Béke (Népek barátsága)* című – ma a Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár gyűjteményében található – gobelinjéért. Ekkor készült festményein megfigyelhető Rudnay hatása, színvilágát és formaalakítását tekintve ebben az időszakban állt legközelebb első mestéréhez. A korszak ideológiai programjához jól illeszkedő műveiben visszatérő motívum a munkás, a gyári dolgozó alakja, továbbá a felvonulás, valamint a család témája. Szintén ekkor kezdett el – számos kortársához hasonlóan – Picasso és az első párizsi világbéke-kongresszus plakátjának mintáját követve a béke témájával is foglalkozni, erre az időszakra datálható a *Béke-ciklus* néven ismert grafikai sorozata is. **(3. kép)** 1957–58-ban az Országos Békatanács szervezésében Koreát, Vietnámot és Kínát érintő 4 hónapos kultúrdiplomáciai körúton járt Simon István költővel együtt. Az útról tusrajzokkal, akvarell-vázlatokkal tért haza, ezt követően készült plasztikai gyakran keleties arcvonásokat mutatnak **(4. kép)**. Itt készült grafikaiból először 1958-ban nyílt kiállítás a Kulturális Kapcsolatok Intézetének Dorottya utcai kiállítótermében, később Nagykanizsán, Hódmezővásárhelyen, illetve Rómában is bemutatkozott a válogatás. Rajzai Simon István több kötetét is illusztrálták, míg Vietnámban készült munkái később, a vietnámi háború idején vizuális propagandaként napilapokban, képeslapokon is felbukkantak.⁹ Ázsiai körútja után 1958-ban Kossuth-díjat, majd az Iparművészeti Főiskola rektori székét is megkapta – utóbbi pozíciót 1963-ig töltötte be. 1964-ben a Magyar Népköztársaság Érdemes Művésze, 1968-ban pedig Kiváló Művésze díjban részesült.

Egyre több nagy állami megbízást kapott, ebben az időszakban készült a pesterzsébeti Gubacsi úti lakótelephez tartozó Általános Iskola sgraffitója (1955), az inotai Béke Művelődési Ház *Táncosok*

3. kép: Hincz Gyula: *A csillag*, rézkarc, papír, 1950 (Tragor Ignác Múzeum, Vác)

című figurális mozaikja (1958), a Brüsszeli Világkiállítást megjárt *Béke* című gobelinje (1958), a Baross téri Park Szálló kőgrafikája (1960), valamint a kecskeméti Arany Homok Szálló számára tervezett seccója (1962–63) is. Több újonnan átadott egyetemépület murális dekorációját is ő tervezte, így a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem ólomberakásos kőgrafikáját (1963–66), a Debreceni Agrártudományi Egyetem gobelinjét (1967), illetve a Budapesti Műszaki Egyetem V/2-es épületének üvegablakát is (1968–71).

Számos nemzetközi csoportos bemutatón szerepelt Európa-szerte, 1969-ben pedig önálló kiállítása nyílt a Párizsi Magyar Intézet és a Francia-Magyar Társaság rendezésében a Galerie de Saxe-ban. Művei egyre inkább kiszínesedtek, olaj mellett akrillal is festett, művészetét a figuratív és nonfiguratív ábrázolásmód közötti egyensúlyozás, a kettő egybekomponálásának, összeolvasztásának kísérlete jellemezte.

Az 1970-es évek – a nagy szintézis

Az 1959 és 1970 közötti időszakot az 1976-os MTV riportfilmben „az első nagy szintézis” időszakának nevezte. Nagy állami megbízásaiban univerzális gondolatok sűrített megfogalmazására, addigi tapasztalatainak összegzésére törekedett. 1966-ban készült el a Miskolci Egyetem számára tervezett, csiszolt mésző lapokba karcolt murális kompozíciója, míg a budapesti Műszaki Egyetem számára tervezett üvegablakát 1971-ben avatták fel. Mindkettőben – habár más-más technikával – a tudomány és technika összefonódását és a békéből fakadó örömet igyekezett ábrázolni.

4. kép: Hincz Gyula: *Ázsiai nő*, tempera, gipsz, 1960 (Tragor Ignác Múzeum, Vác)

5. kép: Hincz Gyula: Életfa – Kertészeti Egyetem Budapest, üvegmozaik, 1972–73 (a szerző fotója)

1970-ben, Somogyi Józseffel együtt kiállított a 35. Velencei Képzőművészeti Biennálé magyar pavilonjában, melynek anyagát 1971-ben a Budapesti Történeti Múzeumban is bemutatták.¹⁰ Hincz mindkét tálaltot egyfajta életműkiállításaként kezelte, nagyméretű, legújabb festményei mellett számos más műfajban készült művét is kiállította. Ezt követően egymást érték nagyszabású megbízásai, 1972–73-ban tervezte a Kertészeti Egyetem mozaikját (5. kép), majd hosszú évekig dolgozott a Semmelweis Orvostudományi Egyetem nagy üvegtábláján (1973–82). Ebben az időszakban jelent meg az addigi munkásságát összefoglaló Bauer Jenő-féle kis könyv (1975),¹¹ a már idézett, 1976-ban készült MTV portréfilm, valamint a *Művészet* folyóirat monografikus száma is (1979) több tematikus írással, interjúval.

Az 1980-as évek – Hincz Gyula Vácon

Vác városának vezetése az 1980-as években a szentendreihez és zebegényihez hasonló, pezsgő művészeti életet kívánt teremteni Vácon, ennek pedig fontos eleme volt egy országosan ismert művész meghívása a városba, akinek neve és személye legitimálja ezt a kulturális programot. Ahogy pedig a fentiekből az egyértelmű: Hincz Gyula pontosan olyan képzőművész volt a korszaknak, aki maradéktalanul megfelelt ennek a kíváncsúnak. Vác tehát múzeumi keretek között történő, állandó kiállítás megrendezésének lehetőségével meghívta a művészt a városba. Ez a program szépen illeszkedett a vidéki életműkiállítások, emlékmúzeumok országos sorába, melyek a korszak jeles alkotói előtt tisztelegve – az 1960-as évek második felétől kezdve – folyamatosan nyíltak országszerte: a zebegényi Szőnyi Emlékmúzeum, a szentendrei Barcsay Múzeum, a Bernáth Aurél Emlékház Marcaliban, vagy a Domanovszky Emlékmúzeum Dunaújvárosban.

Hincz 1980 nyarán kötött megállapodást Vác Város Tanácsával, melynek értelmében műveinek egy részét – közel 150 alkotást – állandó kiállítás létesítése céljából a városnak ajándékozta. A művek elhelyezésére a város a korábbi könyvtárpépület helyiségeit ajánlotta fel, mely épület belsőépítészeti átalakításának terveit Hincz útmutatásai alapján Szrogh György építész készítette. A megállapodás

ezen fázisában még Hincz Gyula Gyűjteményként szerepelt a létesítmény, mely elnevezés később Hincz Gyula Állandó Kiállításra módosult (míg a múzeum Irattárában fellelhető iratanyag néhány alkalommal Hincz Gyula Múzeumot is emleget).

A gyűjtemény, mely Hincz 1980. október 8. – november 9. között a budapesti Vigadó Galériában megrendezett kiállításának és egy későbbi csepeli kiállításának anyagából állt össze, 1980. november 10-én érkezett Vácra. A hivatalos ajándékozási szerződés 1981. június 26-án kötött, miszerint az anyag a Magyar Állam /Vác város/ tulajdonába és a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága megyei szintű múzeumi szerv kezelésébe került, melynek helyi tagintézménye a Vak Bottyán Múzeum volt. Az állandó kiállítás az épület átalakítását követően, 1983. április 3-án nyitotta meg kapuit Rényi Katalin, Bakonyvári Ágnes és Hincz életrajzírója, Losonci Miklós koncepciója alapján. Tanítványainak visszaemlékezése, illetve a Tragor Ignác Múzeum irattárának anyaga alapján tudható, hogy a megnyitást követően a művész gyakran járt Vácra. Több alkalommal ajánlott még fel műveket, például rézkarcokat is eladás céljából, az ebből befolyt összegeket pedig a gyűjtemény karbantartásával kapcsolatos kiadásokra szintén a múzeumnak ajánlotta fel.

Hincz Gyula 1982-ben a Szakszervezetek Országos Tanácsának (SZOT) díját is megkapta. Feleségének 1983-ban bekövetkezett halála után új műveket már csak elvétve készített, gyermekük nem lévén életművének elhelyezéséről és méltó megőrzéséről igyekezett gondoskodni 1986. január 26-án bekövetkezett haláláig. (6. kép) A művész műtermében, raktárában 1987-ben készült hagyatéki leltár, március 24-i dátummal: a Magyar Nemzeti Galéria által kiküldött Sinkó Katalin 942 darab tárgyat leltározott be. Az örökösök közreműködésével a hagyatéknak jelentős része – több száz festmény, grafika, terv és kerámia – ajándékozás útján került Vácra, további művek pedig egyéb állami intézményekbe, illetve az örökösök-nél maradtak. Az 1989 januárjában írott ajándékozási szerződésben található feltételek között szerepel a Bakonyvári Ágnes művészettörténész (a Vak Bottyán Múzeum akkori művészettörténész muzeológusa) által rendezett állandó kiállítás, valamint a további feldolgozás, szakszerű megőrzés és állagmegóvás igénye.

A váci Hincz Gyula Állandó Kiállítás története

A volt könyvtáráépület 1981–83 közötti átalakítását követően 1983 tavaszán nyitotta meg kapuit a Hincz Gyula Állandó Kiállítás, valamint az időszak kiállítások befogadására alkalmas kamaraterem. A korabeli feljegyzések, újságcikkek arról tanúskodnak, hogy az épület már átadásakor sem volt megfelelő állapotban. Éves szinten komolyabb összegeket fordított a múzeum, illetve az épület fenntartásáért felelős váci Városgazdálkodási Vállalat a folyamatos beázás, süllyedés, párasodás, illetve a megfelelő fűtés és a fényvédelmi rendszer hiánya miatt az épületre. Ezeket sokszor maga a művész – aggódván művei állagáért – kérte számon a múzeum munkatársain. A kiállítás többszöri, 1-2 hónapos bezárása után 2009-ben kényszerült a múzeum az épület végleges bezárására.

Az időközben megalapított Váci Értéktár Közérdekű Muzeális Gyűjtemény 2010-ben vette át a Hincz-gyűjtemény gondozását, melynek tematikus feldolgozása, sérült művek restaurálása mellett

6. kép: Hincz Gyula és Neufeld Anna portréja, 1970-es évek (Tragor Ignác Múzeum, Vác)

több időszaki kiállítás megrendezésére is vállalkoztak az intézmény új épületében: *Hincz Gyula elfelejtett grafikai* (2010), *Bóbitától a Bibliáig – Hincz Gyula könyvillusztrációi* (2011), *Hincz Gyula: Erdély* (2012). Az Értéktár 2013-as, váratlan megszüntetését követően az épület működtetését és a benne található gyűjtemények kezelését a váci Madách Imre Művelődési Központ vette át, amely időszak alatt egy helyi műgyűjtő rendezésében állandó kiállítás nyílt a Hincz anyagból, ám sajnálatos módon a gyűjtemény tudományos igényű feldolgozása egy időre megtorpant.

Az anyag 2016 októberében került vissza a Tragor Ignác Múzeum kezelésébe, mellyel párhuzamosan újraindult az anyag feldolgozása, én magam ebben az időszakban dolgoztam múzeológusként az intézményben. 2016. november 25-én *Az ezerarcú művész* címmel került megrendezésre az életmű korai szakaszával foglalkozó tudományos konferencia, 2017 őszén pedig *Az ezerarcú művész – válogatás a Hincz Gyula hagyatékból* címmel az állandó kiállítás újrendezésére is sor került.

Hincz munkásságának kontextusba helyezésével a legutóbbi években kezdett el foglalkozni a szakma, jellemzően a Kádár-éra támogatott művészetének egyik karakteres alakjaként megnevezve a művészt. 2016-ban a budapesti tranzit.hu *A művészi szolidaritás hálózatai – Történetek és kísértetek a „Nemzetközi kiállítás Palesztináért”, 1978 nyomában* című kiállításán egy 1978-as bejrúti nemzetközi kiállítás egyetlen magyar résztvevőjeként foglalkozott Hinczcel.¹² 2017 őszén nyílt meg a budapesti Magyar Nemzeti Galéria *Keretek között – A hatvanas évek művészete Magyarországon (1958–1968)* című nagyszabású időszaki kiállítása, mely Hinczet azon művészek közé sorolja, akiknek életműve a 20. század eleji avantgárdban gyökerezik, ám nagy túlélőként az 1956 utáni periódusban is fontos szerepet játszott.¹³ Hasonló kiindulópontból, ám az 1968–1973 közötti időszakra fókuszálva vizsgálta a hazai művészeti élet egyidejű, egymással párhuzamos jelenségeit a Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár és a tranzit.hu közös kiállítása az *1971 Párhuzamos különidők*.¹⁴

Kortárs olvasat – az életműkutatás nehézségei

A Hincz-gyűjtemény története, az életmű feldolgozásának folyamatos meg-megakadása szorosan összekapcsolódni látszik Vác városának történetével. A gyűjtemény, mely eleve propagandisztikus céllal került a városba, mind a mai napig különlegesen érzékeny pont mind a váci városvezetés, mind a váci muzeális intézmények számára. Mivel az 1989-es ajándékozási szerződés kihangsúlyozza, hogy a műveket az örökösök Vác városának tulajdonába és a megyei szintű múzeumi szerv helyi tagintézményének kezelésébe adják, a városvezetés – tulajdonképp jogosan – saját vagyonaként tekint a gyűjteményre, és eképp is rendelkezik vele.

A rendszerváltást követő években a Hincz-anyag feldolgozását feladatul kapó múzeumi szakemberek a munkát egyrészt kötelező, a megyei fenntartó által kiszabott feladatként élték meg, másfelől a bizonytalan tulajdoni viszonyokra való hivatkozással érezhetően különálló, a múzeum képzőművészeti gyűjteményétől teljesen független egységként kezelték azt, az életmű – a váci anyagon túlmutató – feldolgozását pedig végképp nem tekintették feladatuknak. Ez a tendencia még a Váci Értéktár működésének idején sem változott jelentősebb mértékben, bár kétségtelen, hogy ekkor megindult az anyag tudományos feldolgozása, restaurálása és tematikus időszaki kiállításokon történő bemutatása, értelmezése. Ez a folyamat azonban az Értéktár megszüntetésével hirtelen megszakadt. A gyűjtemény – egy, a Hincz-hagyatékhoz kísértetiesen hasonló történetű további kerámia anyaggal (Gádor István keramikus hagyatéka), valamint egy, az Értéktár idején vásárolt öntöttvas gyűjteménnyel együtt – átkerült a váci Művelődési Ház kezelésébe. Ekkor ugyanis az időközben Vak Bottyán Múzeumról Tragor Ignác Múzeumra átkeresztelt váci (helytörténeti) múzeum még mindig megyei fenntartású volt, és elképzelhetőnek tűnt, hogy helytörténeti vonatkozás híján a Hincz- és/vagy a Gádor-anyag is elkerülhetett volna Szentendrre, ha azok visszakerülnek a váci múzeum kezelésébe. Maradt tehát az önkormányzati fenntartásban működő Művelődési Ház mint helyi érdekű kulturális intézmény.

A gyűjtemény ma újra – az időközben városi fenntartásúvá vált – városi múzeum kezelésében van, ám az elmúlt néhány év folyamatos átszervezéseinek köszönhetően az anyag tudományos feldolgozása az

intézményen belül nem folytatódik. A váci Hincz-hagyaték jelenleg tehát nem más, mint tartalom nélküli tárgye gyűjtes, egy valaha volt művészeti, történeti, kultúrpolitikai korszak egyre fakóbb emléke. Az életműkutatás pedig az intézmény keretein kívül, attól fizikailag és szakmailag is elválasztva, önálló utakon folytatódik, tovább mélyítve a művészettörténet-írás egyik klasszikus problematikáját: a múzeumi és az akadémiai művészettörténet között feszülő ellentétet.¹⁵

JEGYZETEK

¹ A tanulmány a 2017-es konferencián elhangzott előadás átdolgozott változata, melynek létrejöttét az Emberi Erőforrások Minisztériumának 2018. és 2019. évi Kállai Ernő-ösztöndíja tette lehetővé.

² A *Mű és vallomás* című portréfilm alapján készült gépelt szöveg bekerült a Magyar Nemzeti Galéria Adattárába is (Itsz. 21633/1982/2 1-8.), melyet több szerző is forrásként használ, így pl. Zsákovics Ferenc: *Európa művészeti központjaiban – Hincz Gyula visszaemlékezései pályájának első évtizedére. Artmagazin* 2 (2004), 2. sz., 54–56.

³ Fejér Ernő: Álmodások és realitások – Beszélgetés Hincz Gyulával 1978 nyarán. *Művészet* 20 (1979), 3. sz., 2–9.

⁴ Fejér 1979, 2.

⁵ Ennek az időszaknak a munkái szerepeltek többek között a Virág Judit Galéria 2016 őszén megrendezett *Berlin – Budapest 1919–1933* című nagyszabású kiállításán is. Bővebben: Bajkay Éva: Út a berlini Sturmtól budapesti aukciókig. Hincz Gyula újabban előkerült konstruktív-szürrealista művei. *Artmagazin* 16 (2018), 3. sz., 54–60.

⁶ Beke László: A 20. század képzőművészete. In: Beke László, Gábor Eszter, Prakfalvi Endre, Sisa József, Szabó Júlia (szerk.): *A magyar művészet 1800-tól napjainkig*. Budapest: Corvina, 2002, 324–335.

⁷ Bővebben: Murádin Jenő: *Székelgyöföldi ösztöndíjasok 1941–1943*. Csíkszereda: Csíkszereda Kiadóhivatal, 2012.

⁸ Erről az időszakról, illetve Hincz és a Tevan Kiadó kapcsolatáról bővebben: Ván Hajnalka: Hincz Gyula 1940-es évei. *Bárka* 2013/5 <http://www.barkaonline.hu/kepzmveszet/3702-hincz-gyula-1940-es-evei> (elérés ideje: 2019. szeptember 10.)

⁹ A témával bővebben következő írásomban foglalkozom: Dudás Barbara: A Távol-Kelet ígézetében. Hincz Gyula ázsiai utazása(i)nak grafikai lenyomata. In: Madarász Györgyi (szerk.): *(Kevésbé) szigorúan ellenőrzött nyomatok. A magyar sokszorosított grafika 1945–1961 között című konferencia kísérő kiadványa*. Miskolc: Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria, 2018, 19–25.

¹⁰ A témával bővebben a következő írásomban foglalkozom: Dudás Barbara: A diadal útján. Hincz Gyula szereplése a XXXV. Velencei Biennálén és a Budapesti Történeti Múzeumban. In: *1971. Párhuzamos különidők*. Budapest: BTM Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár, tranzit.hu, 2019, 84–91.

¹¹ Bauer Jenő: *Hincz Gyula. (Mai Magyar Művészet sorozat)* Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1975.

¹² <http://hu.tranzit.org/hu/projekt/0/2016-06-02/a-muveszi-szolidaritas-halozatai-tortenetek-es-kisertetek-a-nemzetkozi-kiallitas-palesztinaert-1978-nyomaban> (elérés ideje: 2019. szeptember 10.)

¹³ <https://mng.hu/kiallitasok/keretek-kozott/> (elérés ideje: 2019. szeptember 10.)

¹⁴ <http://fovarosikeptar.hu/kiallitasok-2018-ban/1971-parhuzamos-kulonidok/> (elérés ideje: 2019. szeptember 10.)

¹⁵ A tanulmány szerzője az Emberi Erőforrások Minisztériumának 2020. évi Kállai Ernő-ösztöndíja támogatásával jelenleg is a téma kutatásán dolgozik, melynek keretein belül elsősorban a Kádár-korszakban létrehozott emlékmúzeumok történetét, illetve azok aktuális működését vizsgálja.

THE ART OF GYULA HINCZ

THE DIFFICULTIES OF RESEARCHING AN ARTIST'S LIFE WORK

Gyula Hincz (1904–1986) was one of the most versatile and productive artists of 20th century Hungary as a painter, graphic artist, illustrator, sculptor and teacher. However, writing on the history of Hungarian art up to this point has only dealt with his life work in a sporadic manner. He was a well-known artist of the Kádár era (1956–1989), and during the 1980s a significant portion of his estate made its way to Vác in several stages. In the decades that have passed since then, the materials have been displayed in several exhibitions in Vác, first organized by the Vak Bottyán (present-day Tragor Ignác) Museum, later by the Public Museum Collection of the Vác Repository and finally at the Public Museum Exhibition Space of the Pannonia House. These materials in Vác served as the starting point for the research into his life work, although his artworks have also turned up in numerous state and private collections, public institutions and even at auction in recent years. The first half of the present study reviews the biography and work of the artist, while the second half focuses on the problem of significant Hungarian oeuvres that are “locked” in provincial museums through the example of the increasingly uncertain fate of the Hincz legacy due to its scattered placement.